

Petr Kopecký: Robinson Jeffers a John Steinbeck. Vzdálení i blízcí
Brno, Host 2012. 228 s.

Uvedený titul, který se na knižním trhu objevil de facto až v roce 2013, by snadno mohl probouzet klamná očekávání. Petr Kopecký ovšem nepřináší běžnou literární kritiku, ale poměřuje Jefferse i Steinbecka výlučně ekokritickou optikou, důrazem na ekologickou problematiku, odkrýváním environmentální vrstvy analyzovaných textů. Tato specifická forma literární kritiky spatřila světlo světa ve Spojených státech v 60. letech minulého století a posléze valnou měrou oživila zájem odborné veřejnosti o „polozapomenuté“ autory. Kopecký zkoumá většinu děl obou autorů. Z hlediska naznačeného cíle třídí a sestavuje podstatná hlediska a čtenáře seznamuje jak s texty notoricky známými (Jeffersova *Tamar a jiné básně*, *Hřebec grošák*; Steinbeckovo *Na Plechárně*, *Hrozny hněvu*, *O myších a lidech*), tak i méně známými, které jsou významné pro ekokritiku (Steinbeckovo *Cortésovo moře*). Svým zaměřením je kniha významným příspěvkem k filosofické reflexi ekologické problematiky.

Nedostatek domácí kritické reflexe a přesvědčení, že odpovědné jednání člověka vůči přírodě je součástí etické orientace v textu, vede autora dvěma hlavními směry. Jednak je motivován potřebou obeznámit českého čtenáře s hlavními zásadami ekokritiky a zároveň je veden snahou prezentovat vlastní ekologickou literární kritiku, spjatou s rozborem přírodovědeckých a filosofických idejí obsažených v textech kalifornských spisovatelů.

Ekokritika je představena jako disciplína studující vztah mezi literaturou a fyzickým prostředím. Klade důraz na znalost domovského místa, ekotopii, která je předpokladem bioregionalismu i environmentalistického konceptu trvale udržitelného rozvoje. Hlavním rysem ekokritiky je požadavek interdisciplinárního přístupu, cíleného uplatňování studia přírodních i společenských věd, vyhledávání filosofického zázemí. Pouze interdisciplinární zakotvení umožňuje smyslupnou konfrontaci s „úhlavním nepřítelem“ ekokritiků – antropocentrismem. Ekologická literární kritika argumentuje z pozic biocentrismu a především ekocentrismu, s oporou v širokém spektru ostatních vědních disciplín.

Nepřekvapí, že aspekt interdisciplinarity je opakovaně připomínán a jako podstatný detekován právě v souvislosti s Jeffersem i Steinbeckem. Nářky nad odcizením se člověka přírodě (Steinbeckův traktor – nelidsky řvoucí, stvůra, plazivý hmyz, obluda vířící prach; Jeffersovy tupé betonové nadjezdy smrdutých aut...) jsou podloženy dobrou znalostí řady vědních oborů (ekologie, lékařství, geologie, astronomie), zájmem o moderní poznatky přírodních i společenských věd, hledáním filosofických východisek.

Petr Kopecký prokazuje, že oba autoři vědu považují za základ správného usuzování, zároveň však přicházejí s kritikou vědy sterilizující, majetnické, ovládající, odtržené od života, vědy, která ztrácí souvislost s celkem a neposkytuje prostor pro okouzlení. Jeffersova doktrína inhumanismu odmítá pojetí člověka jako středu

všehomíra, Steinbeck v knize *Cortésovo moře* komentuje obtíže s vypracováním fylogenetického katalogu organismů, přináší osobní zkušenost s neuchopitelnými drobnými tvory, kteří se pod přímým dotykem rozpadají, a podtrhuje nutnost neutrálního, neagresivního přístupu k životu. Jeffers i Steinbeck upřednostňují holistické aspekty, souvislost živého a neživého, jednotu všeho. Úzký výklad vývoje jako boje a sobectví korigují poukazem na Darwinovo zdůrazňování vnitrodruhové spolupráce, předkládají vlastní hypotézy. Jeffers symbiogenезi, Steinbeck teorii superorganismu, pantheismu jednoho ohromného života. Oba jsou ovlivněni Carlem Gustavem Jungem, teorií kolektivního nevědomí. Inspirují se Kantovou *Kritikou soudnosti* (souvislostí chaosu jako nejdivočejšího nepořádku s velikostí a mocí vznešené přírody), přicházejí se zřetelným vertikálním členěním přírodně-kulturního terénu. Filosofii nížin považují za krajně egocentrickou, údolí a město za místo stinných stránek lidství. Naopak hory vidí jako posvátné, vznešené, vzbuzující respekt.

V duchu ekocentrismu oba autoři ruší ostré hranice mezi živým a neživým světem, akcentují propojenost lidského a mimolidského. Zdůrazňují potřebu jednoty, identifikace s přírodou. Odmítají instrumentální pojetí země, vnímají ji jako sebe-regulující organismus a předjímají moderní vědeckou hypotézu Gaia. Skrze obrazy „znásilněné země“ a podmaňování panenské půdy předznamenávají ekofeministickou kritiku. Vyslovují se proti přelidňování, přirovnávají zemi k nemocné pacientce, kritizují růst hospodářství na úkor životního prostředí, vyslovují se proti globalizaci i představě o nevyčerpitelnosti zdrojů. Literární environmentalismus Jeffers i Steinbecka tak předjímal rovněž koncepci trvale udržitelného rozvoje.

Krátká úvaha rozhodně nevyčerpá všechny náměty a přínosy knihy *Robinson Jeffers a John Steinbeck. Vzdálení i blízcí*, lze pouze dodat, že pozorování vzdálenosti a blízkosti nezávisí jen na úhlu pohledu, ale také na použité optice. Příkladem může být pozorování vzdáleného objektu. Kvalitní triedr při přibližování, a stejně tak při následném oddalování, nesmí vyvolat žádné hnutí mysli. Pokud naopak mozek provádí pohyb dodatečné korekce obrazu, prozrazuje lacinou optiku.

Kopeckého ekokritická optika je kvalitní. V duchu Jeffersova inhumanismu a Steinbeckova přesvědčení o potřebě neznásilňovat sledované objekty není agresivní, „nechává autory být“. Detailním přiblížením a následným oddálením neodebírá čtenáři možnost kochat se uměleckými zážitky. Nechá vytanout ekologické aspekty tvorby, díky nimž je četba uměleckých děl obohacena o hlubší souvislosti, ale autory nedeformuje, nevnučuje způsoby čtení, neruší. I z tohoto důvodu je kniha Petra Kopeckého zásadní ekokritickou studií literárního díla Jeffers a Steinbecka.

Oldřich Kramoliš